

Аліна Олександрівна СЕМЕНЕЦЬ

д.е.н., доцент, Українська інженерно-педагогічна академія

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2948-6238>

e-mail: 55557777alina@gmail.com

Тетяна Євгенівна ДУПЛІНАТ

студентка, Українська інженерно-педагогічна академія

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9880-5699>

e-mail: duplinattanya@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

Метою дослідження є вдосконалення обліку та контролю поточних зобов'язань. Досліджено найбільш суттєві проблеми сучасної господарської діяльності вітчизняної економіки: низька договірна дисципліна, криза неплатежів, глобальне хронічне порушення термінів та умов оплати за зобов'язаннями, насамперед за поточними зобов'язаннями. Запропоновано низку заходів для усунення порушень в обліку, контролі поточних зобов'язань та запобігання їх у майбутньому; недопущення у практиці господарської діяльності, обліку та контролі зривів строків та умов оплати за зобов'язаннями.

Ключові слова: поточні зобов'язання, облік, контроль, аудит

ВСТУП

Кризовий стан вітчизняної економіки, тяжкий фінансово-економічний стан значної кількості підприємств України [1], стрімке ускладнення фінансово-господарської діяльності, конкуренція, що наростає, як на зовнішніх, так і на внутрішніх ринках, низка інших чинників призводять до необхідності підвищення якості управління як на рівні підприємств, так і на всіх рівнях управління. Одним із найефективніших напрямів реалізації цього життєво важливого складника сучасного розвитку національної, а загалом і світової економіки є якісне зростання ефективності обліку, насамперед бухгалтерського, а також запровадження внутрішнього контролю, систем внутрішнього контролю як у системи управління підприємствами, так і на всіх рівнях управління [2]. Однією з важливих та складних ділянок облікової роботи є облік поточних зобов'язань. Фактичний стан поточних зобов'язань не тільки визначає фінансовий стан підприємства, а й інформація про це вирішально позначається на прийнятих управлінських рішеннях, що визначає кінцеві результати фінансово-економічної діяльності підприємства та шляхи його розвитку. Дослідженням проблем та питань теорії і практики бухгалтерського обліку, зокрема проблем, пов'язаних з обліком, класифікацією, оцінкою поточних зобов'язань займалися провідні вітчизняні й закордонні вчені і фахівці. Незважаючи на значні результати, досягнуті ними, зміна та ускладнення фінансово-господарської діяльності потребує постійного вдосконалення обліку й контролю поточних зобов'язань. Саме цим значною мірою визначається актуальність досліджуваної проблеми.

МЕТА роботи – вдосконалення обліку й контролю поточних зобов'язань шляхом розробки заходів для усунення порушень та запобігання їх у майбутньому.

Об'єктом дослідження є процеси обліку й контролю поточних зобов'язань на підприємствах Ук-

раїни. Предметом дослідження є методика обліку та процедури внутрішнього контролю поточних зобов'язань на підприємствах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою є діалектика, філософські методичні прийоми пізнання. Інформаційною базою роботи є періодичні видання, наукові роботи вітчизняних та закордонних фахівців у цій сфері, статистичні матеріали, законодавча, нормативна та рекомендаційна бази України, ЄС.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поточні зобов'язання є однією зі складових залученого капіталу, які поряд із власним капіталом є джерелом фінансового, матеріально-речового, соціального та іншого забезпечення фінансово-господарської діяльності підприємства. Саме тому теоретична основа та практика обліку й контролю поточних зобов'язань мають найважливіше значення для ефективної фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання [3].

Незважаючи на глибокі теоретичні дослідження та тривалий історичний період серед фахівців даної галузі існують деякі розбіжності в розумінні та трактуванні «поточних зобов'язань». Сутність «зобов'язання» з юридичного, економічного, бухгалтерського поглядів наведено у табл. 1.

Правильне визначення поняття «поточних зобов'язань» є дуже важливим, оскільки від цього залежить відображення або не відображення заборгованості в обліку та звітності, або перенесення цієї заборгованості до складу довгострокових. У П(С)БО 11 «Зобов'язання» зазначено, що поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або мають бути погашені упродовж дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу [7]. Проте існують й інші погляди стосовно визначення сутності поточних зобов'язань.

Таблиця 1 – **Визначення категорії «зобов'язання»** [сформовано автором на основі [4–6]]

Ознака	Характеристика
Юридична сутність	Цивільне правовідношення, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від вчинення певної дії (негативне зобов'язання), а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку [4].
Економічна сутність	Зобов'язання організації перед контрагентами повинні розглядатися як статті його доходів, а зобов'язання контрагентів перед організацією – як статті його витрат [5].
Бухгалтерська сутність	Заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [6].

Одним з найменш досліджених є питання оцінювання поточних зобов'язань. Проблема оцінювання поточних зобов'язань набуває актуальності у зв'язку з фінансовою кризою та зростаючою проблемою неплатежів. Саме тому вивчення закордонного та вітчизняного досвіду оцінювання зобов'язань є необхідним для запровадження на практиці. Зобов'язання в міжнародній практиці оцінюються за однією з чотирьох видів вартості: історичною, поточною, вартістю реалізації та теперішньою. Основою оцінки, яку найчастіше приймають суб'єкти господарювання для складання фінансових звітів, є історична собівартість [8].

У сучасних умовах функціонування підприємств важливе значення займає проблема несвоєчасності платежів на вітчизняних підприємствах. Наслідком порушення строків погашення зобов'язань є знецінення грошових коштів для кредиторів. Цей факт негативно впливає на фінансовий стан підприємств. Вирішення зазначеної проблеми можливе за умов вдосконалення питань визнання, класифікації, оцінювання та відображення поточних зобов'язань в обліку та звітності. Класифікація поточних зобов'язань та їх відображення достатньо досліджені, а питання оцінювання потребує подальшого дослідження. Через зростання неплатежів, а саме розрахунків між підприємствами, з оплати праці, за податками з бюджетом, зі страхування тощо, проблема оцінювання поточних зобов'язань набуває актуальності. Саме тому досконале вивчення основних нюансів оцінки поточних зобов'язань є необхідним для вірного відображення їх у фінансовій звітності. Ця проблема набуває стійкого негативного характеру, негативно впливаючи як на фінансово-господарське становище підприємств, так і на економіку України загалом. Як правило, у договорах (всіх видів) окремо та чітко обумовлюються умови та строки оплати, водночас обумовлюються штрафні санкції за невиконання цих умов та строків. Ця ситуація передбачається й чинним законодавством: Цивільний кодекс України (ст.ст. 509, 526, 530, 549, 611, 625, 655, 692), Господарський кодекс України (ст.ст. 222, 230, 231).

Несвоєчасна оплата за договором, як правило (за опитуванням підприємств), викликана двома основними причинами: 1) важким фінансовим становищем підприємства, відсутністю в нього грошових коштів на момент оплати; 2) недоліками в організації облікової роботи, системи бухгалтерського обліку, системи внутрішнього контролю на підприємстві, безпосередньо – поточних зобов'язань.

За першою причиною необхідно пам'ятати та враховувати, що у разі порушення строків сплати ви-

никає прострочена заборгованість. Водночас на суму основної заборгованості можуть бути нараховані: пеня за неналежне виконання умов договору; 3 % річних від простроченої суми; інфляційна складова. Ці нарахування залежать від тривалості прострочення. У разі судового вирішення питання винній стороні доведеться зазнати судових витрат, зокрема сплатити судовий збір, а також витрати, пов'язані зі здійсненням виконавчого провадження. Розмір цих платежів становить щонайменше 10 % від суми стягнення. Усе це призведе лише до ще більшого погіршення фінансового стану. Для недопущення подібної ситуації необхідно:

1) посилити контроль з боку посадових осіб та підрозділів підприємства, насамперед бухгалтерії та фінансових служб, на стадії укладання договорів за строками та умовами оплати з метою недопущення зривів строків оплати;

2) для досягнення цієї ж мети необхідно підвищити рівень планування, насамперед фінансового;

3) у крайньому разі необхідно укласти додаткову угоду як невід'ємну частину основного договору з метою визначення інших оптимальних для підприємства термінів та умов оплати.

Для усунення другої причини необхідно скласти на підприємстві графік платежів за зобов'язаннями, зокрема поточними, та довести його для неухильного виконання до бухгалтерії та фінансових підрозділів. Пропонований графік має бути складовою та невід'ємною частиною фінансового плану підприємства.

ВИСНОВКИ

Пропонована робота показала: 1) для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств необхідні подальші дослідження з проблем обліку, контролю поточних зобов'язань; 2) для усунення недоліків в обліку й контролі поточних зобов'язань необхідне запровадження графіка платежів за зобов'язаннями як невід'ємної частини фінансового плану підприємства; 3) необхідність неухильного дотримання чинних стандартів бухгалтерського обліку, насамперед П(С)БО 11 «Зобов'язання»; 4) необхідність підвищення рівня фінансового планування на підприємстві; 5) необхідність підвищення рівня контрольної роботи, системи внутрішнього контролю, системи внутрішнього аудиту [9] на підприємстві; розроблення методики перевірки системою внутрішнього контролю поточних зобов'язань, виконання договірної дисципліни. Внесення цих об'єктів та процесів як обов'язкових до плану роботи з достатньою періодичністю.

Список використаних джерел

1. Semenets A., Tiurina D., Kuzkin Y., Yarmak O. An analysis of the European integration processes in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2020. № 4(35). pp. 495–506.
2. Семенець А.О. Внутрішній контроль та система внутрішнього контролю в контексті міжнародного бізнесу: формалізація дефініцій. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. № 1. Вип. 9. С. 386–397.
3. Семенець А. О. Методологія внутрішнього аудиту в системі управління торговельними підприємствами: автореф. дис.... докт. екон. наук: 08.00.09. Харків, 2019. 42 с.
4. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
5. Бержанір І.А., Бержанір А.Л., Яшук Т.А. Економічна сутність зобов'язань і розрахунків підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2020. № 2 (19). С. 240–244.
6. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999. № 996–XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/996-14>
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ Міністерства фінансів України від 31.10.2000. № 20. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
8. Концептуальна основа фінансової звітності: Концепція від 01.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009
9. Семенець А.О. Якість аудиту: до проблеми уточнення поняття. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 4(39). С. 156–166.

References

1. Semenets A., Tiurina D., Kuzkin Y., Yarmak O. An analysis of the European integration processes in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2020. № 4(35). pp. 495–506.
2. Semenets A. O. Internal control and internal control system in the context of international business: formalization of definitions. *International Relations, Public Communications and Regional Studies*. 2021. № 1. Issue 9. pp. 386–397. (in Ukrainian).
3. Semenets A.O. Methodology of internal audit in the retail enterprise management system: author's abstract ... Doctor of economic sciences: 08.00.09. Kharkiv, 2019. 42 p. (in Ukrainian).
4. The Civil Code of Ukraine: Code of Ukraine of 16.01.2003. № 435–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (in Ukrainian).
5. Berzhanir I.A., Berzhanir A.L., Yashchuk T.A. The economic essence of the obligations and calculations of the enterprise. *Priazovsky Economic Bulletin*. 2020. № 2 (19). pp. 240–244. (in Ukrainian).
6. On accounting and financial reporting in Ukraine: Law of Ukraine of 16.07.1999. № 996–XIV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/996-14> (in Ukrainian).
7. Accounting Regulation (Standard) 11 “Liabilities”: Order of the Ministry of Finance of Ukraine of 31.10.2000. № 20. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (in Ukrainian).
8. Conceptual basis of financial reporting: Concept of 01.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009 (in Ukrainian).
9. Semenets A.O. Audit quality: to the issue of refining the concept. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. № 4(39). pp. 156–166. (in Ukrainian).

Alina SEMENETS

Doctor of Economics, Associate Professor, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2948-6238>

e-mail: 55557777alina@gmail.com

Tetiana DUPLINAT

student, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9880-5699>

e-mail: duplinattanya@gmail.com

PECULIARITIES OF ACCOUNTING AND CONTROL OF CURRENT LIABILITIES OF THE ENTERPRISE

Introduction. The crisis state of the domestic economy and a number of other factors require domestic enterprises and other levels of management to take prompt and drastic measures aimed at increasing the level of management. One of the promising and proven directions for increasing the efficiency of the management level is the increase and qualitative growth of the accounting system and the internal control system. One of the most important and difficult areas of accounting and control work (determining the final results of the financial and economic activities of the enterprise and its financial condition) is the accounting and control of liabilities, primarily current ones, this is what determines the direction of this research.

The purpose of the paper is to improve the accounting and control of current liabilities by developing measures to eliminate violations and prevent them in the future. The methodological basis was dialectics, philosophical methodological methods of cognition.

Results. The paper examines approaches to clarifying the definition of “current liabilities”. The most significant problems of modern economic activity of the domestic economy are investigated: low contractual discipline, crisis of non-payments, global chronic violation of the terms and conditions of payment for liabilities, primarily for current liabilities. A number of measures were proposed to eliminate violations in accounting, control current liabilities and prevent them in the future; non-admission in the practice of economic activity, accounting and control of delays in the terms and conditions of payment for liabilities. The studies have shown the need to improve the level of planning and contractual discipline, financial planning, improving document flow, accounting and control work at the enterprise.

Conclusion. The main conclusions of the study are: the need for further research on this issue; introduction of a payment schedule for liabilities; the need to develop a methodology for checking current liabilities by the internal control system, compliance with contractual discipline; scheduled regular inspections of facilities and processes related to accounting and control of current liabilities.

Keywords: current liabilities, accounting, control, audit